

og andre udyr

Ved R. J.

Vi kan vanskelig behandle Nedalen—Sylene uten å streife temaet *mygg*. Det skal ikke hete om oss at vi lokker turistene inn i disse trakter på gale premisser, og vi bekjenner derfor åpent og ærlig at der fins mygg i Nedalen, til sine tider i ganske store mengder. Derfor gir vi det råd til dem som er særlig ømfintlig overfor disse udyr: dra til Nedalen på ettersommeren. Dog ber vi våre ærede lesere spesielt legge merke til hva en av landets største myggekspertter hevder nedenfor: Det er ikke mere mygg hverken i Nedalen, Trollheimen eller Femund enn der bør høre med til en alminnelig sommerstemning.

For å belyse problemet nærmere har vi henvendt oss til en rekke personer som har tilbrakt lengere tid i samliv med myggen, og vi gjør herved våre lesere delaktig i deres dyrekjøpte erfaringer. Vi beklager at plassmangelen forbyr oss å gjengi svarene in extenso.

Men først overlater vi ordet til *konservator Dons* som forteller oss litt om

MYGGENES GÅTE

Insekter som er nærgående mot oss blir konsekvent regnet for å være bryssomme eller plagsomme — ofte mistenkt for å være farlige. Under alle omstendigheter finner vi det mystisk at vi ikke får være

i fred for dem. Især gjelder det slike som har for vane å stikke hull på oss for å suge blod.

Selv om det ikke er verre enn et knappnålstikk som ikke tapper oss for mer enn et par kubikkmillimeter blod — noe vi saktens kan ha råd til å søle vekk, for det er jo ikke mer enn tredjeparten av en milliontedel av sirkulasjonsvæsken vår — — det er først og fremst insektenes uforskammete selvtektlignende okkupasjonstrang som irriterer oss der de skamløst tilvender seg annemmanns selvproduserte og personlige eiendom — — — foruten vissheten om at andre ubehageligheter kan følge etter.

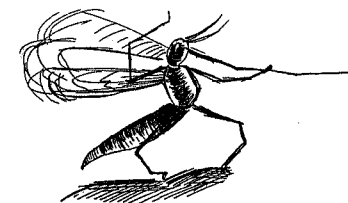
De mest raffinerte blodsugere hører hjemme hos de 2-vingete, d.v.s. fluenes orden, som bl. a. mønstrer myggenes mystiske myriader av småfly, som med sitt imponerende individantall tiltvinger seg respekt selv hos kraftkarer når de i flokkevis lander på ubeskyttede og nøytrale arealer på kroppen vår.

Vi spør oss uvilkårlig: Hva har de der å gjøre? Er en slik uvennskapelig handling egentlig nødvendig — eller er det ganske enkelt bare en blodrus de lyster? Det er myggenes gåte som vi i grunnen slett ikke kan si at vi har løst.

Av mygg har vi flere arter som ikke vører oss det minste — men til gjengjeld er vi desto mer forarget på dem som ved enhver anledning demonstrerer sin menneskekjærlighet.

Der har vi f. eks. slekten *Culex* — pipmyggen (navnet skriver seg fra den pipende summetonen den får til i det samme den slår seg ned). Den anbringer det nåletynne sugerøret sitt med forbløffende sikkerhet på en gunstig plass og som en veltrenet rørlegger kobler den det til det menneskelige blodkarsystemet.

Denne sugemekanismen er et fiffig spesialarrangement av de mange flikene som insektets munnredskaper består av: 1 overleppe, 2 overkjever, 2 underkjever og 1 underleppe — som et sett innbruddsverktøy i futral! De ligger tett i hop, slik at det blir 2 smale kanaler mellom dem, et spytterør og et sugerør. Gjennom spytterøret kommer litt av myggens spytt inn i såret, mens blodet suges

opp gjennom den rommeligste kanalen, og lagres i magen, som utvider seg til myggens magemål er nådd. Så trekkes snabelen ut av injeksjonssåret — myggens blodtørst er stillet.

Men nå skal vi merke oss, at det ikke er alle myggene som suger blod — det er bare hunnene som gjør det — hannene stikker i det hele tatt ikke.

Siden det altså bare er mygge-hunnene som må ha blod, kan det ikke være nødvendig for de enkelte individers eksistens, men det må spille en rolle for selve slektens to be or not to be.

Hva blodet virkelig blir brukt til, vet vi ikke så nøye, men det er ikke delte meninger om at litt av blodets ingredienser går til utviklingen eller modningen av myggenes egg.

Det er likevel meget som er uforklarlig ved prosessen, — for der er mange steder i verden hvor det finnes umåtelige myggsvermer, men få eller ingen mennesker, Finnmarksvidda f. eks., for ikke å snakke om slike steder som Østgrønland (Myggebukta) og andre øde egner, der det ikke bor folk.

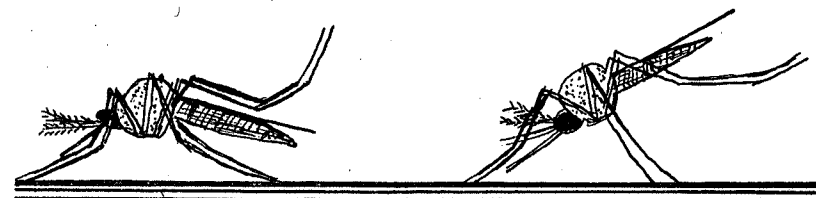
I slike folkeløse egner må derfor sannsynligvis myggene ha andre kilder å øse av — og det ligger da nær å gjette på lemen og andre smånagere. Hvordan dette henger sammen, er selve myggenes gåte.

Det at vi må avstå et forsvinnende kvantum blod til en livsglad mygg, spiller naturligvis en liten rolle — med mindre et enkelt menneske skulle beskattes av noen millioner mygg.

Men det at myggen samtidig med blodsugingen forurenser blodet vårt med en urliten porsjon myggespytt, gjør at vi kan få ubehageligheter etter visitten. Selv om hullet etter sticket hurtig snurper seg sammen, kan det med selve sticket ha fulgt med noen fremmede mikroorganismer som gjør at cellevevene hovner opp omkring såret, eller vi har fått i oss en liten porsjon av myggespyttet som virker som en gift som kroppen straks prøver å nøytralisere.

Her i Norge er ikke myggene egentlig farlige. Der er forskjellige arter av slekten *Culex*, som alle ligner hverandre — jeg hadde nær sagt som 2 mygg.

Men mygg av tropiske slekter kan det være farligere å komme ut for — gulfebermyggen, *Stegomyia*, og malariamyggen, *Anopheles*,

Culex

Anopheles

er jo kjent som farlige fanter, fordi de er overbringere av farlige sykdomsspirer.

Det er som sagt tropiske slekter. Men slekten *Anopheles* har stor utbredelse. Den fins nemlig ikke bare i tropene, men også i Europa, hvor den er alminnelig langt mot sør, men også forekommer helt opp til traktene omkring Oslofjorden. Men myggen behøver ikke være befengt med malariaparasitter. Malaria er nemlig en sykdom som skyldes en encellet dyreorganisme som er avhengig av 2 verter, slik at den ene fasen av sykdomsutviklingen må foregå i malaria-myggens (ikke pipmyggens) spyttkjertler, mens den andre fasen må foregå i menneskets blod.

I land uten malariapasienter blir det altså ingen sjanse for parasitter til å eksistere — litt må vi jo ha igjen for vårt kjølige klima, selv om vi ofte nok sukker: «— gjev eg var i eit varmare land».

Hvor stor utbredelse malariamyggen *Anopheles* har i Norge, vet vi ikke større om. Men kanskje kan turister hjelpe til med kartlegging av den skumle fiendes utbredelse. En ser lettest forskjellen mellom måten de 2 slektene sitter på — *Anopheles* setter nemlig freidig de sammenslåtte vingene og bakkroppen nokså høit i forhold til underlaget, mens *Culex* gjerne henger litt med halen.

Finner De derfor en mistenkelig mygg, klapp den i hop og send den til museet.

Vårt æresmedlem *Ludvig Sivertsen* har 40 års erfaring fra Sylene. Han blir i alminnelighet skånsomt behandlet av myggen. Hans eneste og beste middel er *røyk*, i første rekke karva blad. Stikkene har

heller ikke genert synnerlig, han gnir dem med sprit eller konjak. (Dog vil vel mange foretrekke å klø bitte lite granne og heller bruke disse dråper på annen vis.)

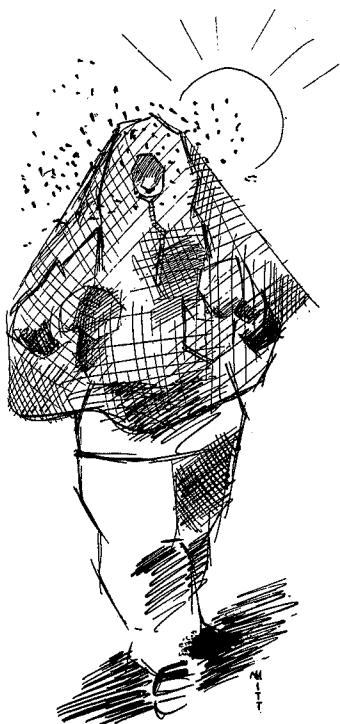
Sportsfiskeren *Christoffer Brinchmann* foretrekker «å kle myggen ute». Lange benklær og jakke av lett gabardin er bra. Vindtøy og dunlerret er også effektivt, men klamt å gå i. Litt Vademecum munnvann på stikkene er bra, men la dem helst være i fred. Da klør de ikke. (Stemmer med redaktørens erfaring.)

Ingeniør *Sverre Bauck* som i embeds medfør har tilbrakt mange somre ved *Essand*, bruker Mygol og sitronnelledråper. De ømfintlige legger og ankler beskyttes ved lange benklær. Han pleier også å

snobbe seg med et par gamle hvite ballhansker som han har foret på mansjeter, godt for hender og håndledd. Halsen og nakken beskyttes med skaut, og som reserve for heimavla påsettes Mygol i ansiktet. Mot myggesangen om natta bruker han bomull i ørene. — Mot veps og andre større insekter bruker han alltid fuktig myrjord eller annen jord på stikket.

Dette var hva våre hjemlige eksperter har gjort av erfaringer. La oss så høre litt på hva andre av våre landskjente fotvandrere har å berette. F. eks. sekretær *Andreas Backer* i Den Norske Turistforening, mannen for hvem ingen plett på Norges jord er ukjent:

Under normale forhold bruker jeg følgende som totalbeskyttelse mot mygg: Dunlerrets benklær, -bluse og

-hette, likeså -hansker. (Benklær og bluse som undertøy.) Benklærne må gå helt ned i støvlene, helst festet med en strikk under fotsålen eller ved en mansjett. Hetten må slutte tett til som en flygerhjelme, og ha «hale» nedover hals og skuldre.

I stedet for ansiktsslør (som ikke er heldig) smøres tilgjengelige partier av ansiktet, også under og over øynene, med finsk neverolje eller — ikke fullt så bra: norsk eller finsk bekolje. Lukten venner man seg fort til. Oljen smaker av skismurning, må fornyes ca. en gang hver time.

I telt eller hus brukes myggenett foran åpning samt japansk røkelse (Kikubotan), som brenner langsomt i spiral. Myggen liker ikke lukten, forsvinner ut av hus og telt eller besvimer; fluesmekker til finpussing.

Mot kløe: Sitronnelleolje eller spesialpreparater.

I handelen finnes mange myggoljer og myggsalver; de er sikkert brukbare, men enkelte som jeg har forsøkt, varer ikke så lenge som neverolje og bekolje. Men til gjengjeld griser de ikke til så mye.

Ved hevelser som følge av stikk: Bruk jod straks etter stikket, før hevelse inntreer. Er hevelsen allerede inntrådt, brukes omslag med rivanol.

Nordlendingen, cand. jur. dr. phil., klatrer, skribent m. m., *Peter W. Zapffe*, skriver:

Jeg bruker neverolje og preparater av neverolje, f. eks. «Myggo-tøj» — mot myggesvermer. Mot *spredte mygg* er alle vanlige preparater brukbare. *Stikkene* pleier jeg ikke å gjøre noe med; — *hvitt myggvann* er godt. — *Alle* insekter skyr neverolje, også klegg, blinding og knott. Mot *veps* er det beste middel å holde nesen borte fra deres enemerker, men blir jeg allikevel stukket (jfr. verdenshistorien), så bruker jeg *knuste syreblad*. (Et godt middel mot humlestikk er å *dressere* humlen, — de bærer f. eks. fyrstikker i kindbakkene; det er meget fornøyet, dessuten. Unnskyld digresjonen.)

Styremedlem i D. N. T., klatrer, skattet skribent i årbøkene, ingeniør *Biørn Lyche* forteller om en tur i Lappland:

I svensk Lappland tilbrakte jeg endel slitsomme, regnfulle uker

med teltliv og klyving en sommer for mange år siden. Den gang var det ikke rasjonering hverken på tobakk eller mygg — og vi hadde nok av begge deler. Dessuten fikk vi av lappene noe som mistenkelig lignet «Knuppen» skismurning — den kjenner De sikkert, den sitter for all slags føre! Og vi brukte den i det vi den gang kalte tryne og på henda, halsen og brystet. Kort sagt hvor man med rimelighet kunne vente angrep. Så tok vi fram knivene og holdt dem foran oss når vi gikk, for stimen av mygg var både tjukk og svær. Så blåste vi i nesa når noe fløy inn der og svelgjet fort når vi fikk en i halsen, så klasket vi på handbaken og bante som svin og klødde oss i nakken. Ja, De skulle både ha sett og hørt.

Og om kvelden tente vi pipa når vi lå i teltet, — som regel med noen våte klær på brystet inne i soveposen, for å tørke dem. Og myggen oppunder taket datt ned i klaser, vi slo om oss en stund og lukket så øynene — for til tross for alt var det jo bare mygg!

Men neste dag var det likedan, og det slet litt på humøret. Så hvorfor ikke ta imot gode råd, kjære leser — det er vel allsids noen

andre som har det på lager. Jeg har ofte spist mygg på maten, det følger med min metode til å bekjempe dem — men aldri hatt vondt av det. Og min korpus har ikke noensinne blitt så deformert av bitt at jeg ikke var til å kjenne igjen. Men det kan jo gå andre verre enn det gikk meg da jeg kjørte en teltstokk ned i et jordvæpsebol. Da knuste jeg et par briller, og min kone hadde vondt av latteren i flere uker etterpå. Den som ler sist, ler best, herr redaktør, og det var meg!

*

P. s.

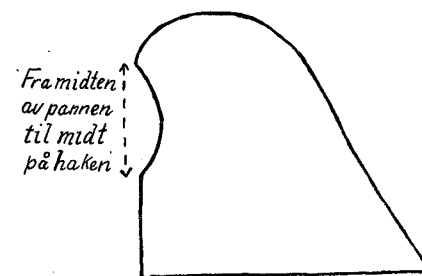
Ad bit. Kremer bruker jeg kun til dessert. Spytt på sårene og la dem være i ro. Får De noen på halsen, kan sikkert en venn hjelpe Dem.

D. s.

Og så til slutt den som kanskje har størst erfaring på området, *major Bjørstad* i Norges Geografiske Oppmåling, som i en menneskealder har ligget på måling hver eneste sommer:

Jeg har i 4—5 somrer oppholdt meg i Finnmarks indre, dels på landmåling og dels på grenserydning og har således nokså rik erfaring m. h. t. mygg og beslektede plageånder. Jeg vil imidlertid til orientering opplyse at mygg og knott på Finnmarka er så potensert i antall og virkninger at det er umulig og uriktig å trekke sammenligning med forholdene i Sør-Norge. Gjelder forespørselen forebyggende tiltak innenfor Trondhjems Turistforenings arbeidsfelter, er ikke jeg rette mannen til å opptre rådgivende. Jeg har aldri syntes at det var flere mygg hverken i Nedalen eller i Trolheimen eller ved Femund enn der bør høre med til en alminnelig sommerstemning. Folk som er så ømfintlige at de må ty til beskyttende og lindrende midler, henviser jeg til de mangfoldige preparater som finnes på apotekene, og som visstnok er like gode og like slette alle sammen.

Likeoverfor den virkelige mygge- og knottplage føler jeg

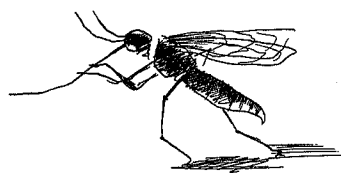

meg på sikker grunn. Her er de forebyggende midler en hard nødvendighet, og det eneste som er noe tess, er etter min og andre erfarne Finnmarks-sliteres erfaring *myggehette* og *finsk neverolje* (*bekolje*).

Hetten lages av dunlerret etter ovenstående mønster og må ikke være for snau nedover. Den beskytter fullstendig hals og nakke og begrenser angrepene til den sentrale ansiktsfasade. Denne smøres inn med bekolje. Den finske neverolje må ha en annen sammensetning enn den tilsvarende norske hvis forholdene ikke har forandret seg i løpet av de siste år. Dens virkning var iallfall ganske annerledes effektiv. Den var å få kjøpt i Kautokeino og Karasjok og ble også alminnelig benyttet av lappene, som bar flaska i beltet. Det er ikke stort man behøver å smøre på. Det er nok å fiffe opp fasaden med en flekk hist og her. Smøringen må fornyes omtrentlig hver time. En alminnelig liten medisinflaske varer lenge.

Myggeslør er erfaringsmessig altfor varmt å bruke sommerdagen, enten man går, ror eller fisker. Jeg har iallfall aldri kunnet avfinne meg med det. På hendene kan man enten bruke dunlerretshansker eller også her benytte bekoljen.

Jeg vil ikke komplisere saken ved å henvise til noen av de gjengse preparater. Hetten og bekoljen er det eneste som berger både livet og humøret. De stikk jeg tross alt har mottatt, har jeg båret med tålmodighet og aldri klusset med. Tror at bekoljen samtidig er klølindrende og desinfiserende.

Med disse råd og erfaringer i sekken tror vi, tross alt, at enhver kan begi seg på vandring i Sylene hele sommeren igjennom.

R. J.

Essandsjøens regulering sett fra fiskeribiologisk synspunkt

Av dr. phil. Erling Sivertsen

Spørsmålet om hvordan reguleringen av vatn og vassdrag virker på fisken og fisket i ferskvatn er blitt mer og mer aktuelt år for år. Dette skyldes for det første den stadig mer utbredte regulering som nå begynner å strekke seg utover til de mest fjerntliggende vatn; og for det annet den sterkt økende interesse både for sports- og yrkesfisket i våre ferskvatn i de senere år.

Problemet er for øvrig temmelig komplisert. Det nytter ikke å stille opp noen fast regel som er gyldig for alle vatn, — reguleringens virkning må helst undersøkes av fagfolk i hvert enkelt tilfelle. Og selv da kan det være vanskelig å gi sikre forhåndsuttalelser om hvordan det vil gå. Det har hendt at utfallet er blitt helt anderledes enn en hadde tenkt seg. Når jeg på oppfordring har lovt å si litt om Essandsjøen og reguleringens virkning på fisket der, er det derfor med alt forbehold. De undersøkelser som hittil er gjort, er rent foreløpige og må kompletteres på mange vis før de blir noenlunde fullstendige. Enkelte hovedtrekk kan vi imidlertid allerede nå få tak i, og disse skal jeg her kort skissere.

Essandsjøen ligger 723 m. o. h. og er med sitt flateinnhold på ca. 18 km² en av våre større innsjøer. Etter oppdemmingen, som er planlagt til ca. 6 m, vil sjøens areal bli henimot fordoblet.

Ved enhver regulering er det, ved siden av terrengets beskaffenhet, reguleringshøyden som er den viktigste faktor, — ikke så meget for fisken selv som lettvis kan flytte med etter som vatnet stiger eller synker, men det er i første rekke fiskens næringsdyr som påvirkes. Og hermed er vi ved det sentrale punkt, fordi det er næringsdyra som bestemmer både fiskerikdommen i et vatn og fiskens kvalitet. Vi begynner derfor med å undersøke hvilke næringsdyr fisken i Essandsjøen fortrinnsvis lever av.